

hiszen a tizenhetedik és tizennyolcadik századi magyar nyelvű gazdasági irodalmat térképezi fel. Annak a gazdasági irodalomnak az időszakát tehát, amikor a tudományágunk önálló diszciplínaként még meg sem született. A közreadott írások, részletek nemcsak tartalmi, hanem műfaji szempontból is igen gazdag képet mutatnak, a legkorábbi, vallási tartalmú, protestáns kultúrkörből eredeztethető szövegektől kezdve (Szenci Molnár Albert az 1600-as évek elejéről) a kalendáriumokon át Apáczai Csere János Magyar Encyclopaediájáig, a Magyar Hírmondó Tudománybéli dolgok címen megjelent szakkikkeiig. E korai magyar nyelvű írások ellenére a tudományok, a gazdasági szakirodalom nyelve is alapvetően a latin volt, amely azonban csak egy szűkebb, iskolázott réteg számára volt érthető. Mégis mintegy másfél évszázadig ez maradt a tudományos publikáció nyelve, s a későbbiekben pedig történelmi okok miatt a német nyelv kezdte átvenni a szerepét. A magyar nyelvű, a szélesebb olvasóközönséget megcélzó, gazdasági tartalmat is hordozó kiadványok inkább a populáris irodalom körébe sorolhatók, semmint a magas tudományokhoz, és hosszú ideig a kalendáriumi irodalomra és a népszerűsítő ismeretterjesztésre terjedt ki felségterülete. Tehát a magyar nyelv szakirodalmi elterjedése hosszadalmas folyamat eredménye, amely nem volt mentes a megtorpanásoktól sem. Bekker Zsuzsa kutatásai alapján elmondhatjuk, hogy például a 17. század utolsó harmadától határozott recesszió figyelhető meg a magyar nyelvű gazdasági irodalom területén, és csak a felvilágosodás időszakában, a 18. század második felében kerül ismét előtérbe a magyar nyelv használata a tudományos életben.

Ez az időszak egyébként, amelyet a mintegy háromszáz oldalas munka átfog, nagyrészt a merkantilizmus időszakára esik, mely fogalom azonban „korántsem jelez kristálytisztá eszmerendszert, a merkantilizmus nem a mai értelemben vett közgazdaságtudomány. Sem rendezett diszciplínának, sem egységes doktrínának nem tekinthető”, akkor sem, ha a kereskedelemmel, a pozitív kereskedelmi mérleg fontosságával, az állami szerepvállalással foglalkozik, s akkor sem, ha a 18. század második felében leveti magáról az etikai burkot, s megjelenik a haszonelvűség. A kötet szerkesztője alapos tanulmánnyal vezeti be a könyvet, s rámutat, hogy „a(A) vitairatok, pamfletek, traktátumok áradatában jól kitapintható, hogy ez a nézetvilág egyben a hatalom és a gazdaság céljainak és eszközeinek a viszonyáról is szól.” (XXIV. old.). Európa középső és keleti felében a merkantilizmussal sok hasonlóságot mutató, de az attól mégis jól elkülöníthető kameranizmus az uralkodó szemlélet, amely lényegében az állam kormányzásával kapcsolatos elméleti és gyakorlati gazdasági ismereteket jelenti, és bár fontosnak tartja a kereskedelmet, nagyobb figyelmet fordít az erőforrásokra, illetve az azokkal való gazdálkodásra, az államélet gazdasági működtetésének kérdéseire, általában is a gyakorlati feladatokra, az infrastruktúra kiépítésének, a kézművesség szabályozásának, a népességgyarapodásnak a problémáira.

A kötet anyaga műfajilag hét egységre tagolódik: Kalendáriumok, Mesterségdicsérő énekek, Költemények, Ismeretterjesztés (verses), Szakpróza – folyóirat, Hivatalos iratok, segédanyagok, Közmondások, népdalok, imák. A Kalendáriumok című részben 1641-gyel kezdődnek a versek, a „Szántó embernek vetésben való regulája” a bártfai kalendáriumból származik, és bizonyára a kolozsvári Cizio az előzménye, onnan vették át. Az 1592-es Cisióban ez áll: „Ves Buzát Egidij, Árpát Zabot Benedicti,/ Borsót Gregoruj, Lenczét, Ledneket Philippi./Hagyma-magot Ambrosij, az mező zöldül Tiburtij.” Ötven esztendő múlva ez már így hangzik: Szent Egyeddel vess gabonát,/Benedekkel zabot, árpát,/Vess hagymákat szent Ambrussal,/ Az föld zöldülyön Tiburczal,/Philep vessen jó lencsét,/ Soffi asszony len magot.” Lippai János 1662-ben adja ki a *Calendarium Oeconomicum Perpetuum*-t, azaz „az Esztergami Érsek Urunk ö Nagysága Posoni Gondviselőjének

Majorságról írt Laistromát”, s „kibül minden Major gazda hórul óra egész esztendő által” megtanulhatta, „mit munkálhasson az Majorság körül”. Idézzük csak ide egy mondatát, ma is aktuális: „Ha maga à Gazda ember figyelmetessen hozza nem lát a munkához, gyakran à paraszt ember, hébe hóba végzi el Ura dolgát; és kiváltképpen ha az Úr, s à Gazda nem igen ért à Majorsághoz, imígy amúgy csak bétatarazza à földet, s mind jónak tetszik az tudatlannak. Szükség van tehát az oktató, kibül mind az Úr, s mind a szolga Tanúlylon. Ne-is szánnyák, se ne szégyenlyék az Urak magok, néha föl fordulni Paripájokra, és megtekénteni szántásokat, vetéseket, aratásokat, kapállásokat és egyéb munkáit jobbagyinak.”

Az Uj és O Kalendarium „Christus Urunk születése után való 1670”-ből származik, „m(M)ellyet Magyar és Erdély Országára, és egyéb szomszéd helyekre alkalmazott Neubarth Christoph Theologus és Astrologus”. Megtudhatjuk hónapjaink régi, szép neveit: Bódog Asszony Hava, Böjt-elő Hava, Böjt-más Hava, Szent György Hava, Pünkösöd Hava, Szent Iván Hava, Szent Jakab Hava, Kis-Aszszony Hava, Szent Mihály Hava, Mind-Szent Hava, Szent András Hava, Karácson Hava, s azt is, mely tevékenységeket mely időkben kell elvégezni. Népi bölcsességek, egyszerűen kifejezett filozófiai mélységek sorakoznak. Íme egy pl. a Kéziratos kalendárium versekből (1758), januárra: „Múlnak az esztendők,/Múlnak a dolgok is,/Kik most sírban vadnak,/Éltenek azok is./Igy elmúlunk mi is,/Elmúlnak mások is./Miként a szegények,/Úgy a gazdagok is.” És íme a februári rigmus: „E világ nem egyéb: egy szélvész tenger/Gályáiban vagyon veszedelem ezer/Pénnz itt a kormányos, pénnz a hajósmester/Enélkül nehezen evez minden ember.”

A mesterségdicsérő énekek között van Az Vasrol való Enek, Az Malom, es Acs mesterségnek ditsiretiről való Enek, vannak Az Sonak Ditsiretiről Való Magyar Rythmusok, van Az Fenyő-fanak hasznos vóltáról, Es az Sendely tsinalóknak kellemetes és hasznos munkájokról-való Historia. De megleljük „ditsiretit” Az tisztés és nemes Kalmaroknak avagy Arus Embereknek, s Az Ötves Mesterségről val Vetelkedés is olvasható, „Amellyben, Először edgy Iffiu tudakozodik egy Ötvöstől, miben állyon az Ötvösi Mesterség”.

Szép énekek, költemények vezetnek a jóra, ha engedjük magunkat, s merülünk e régmúltból jövő örök igazságokba, például Szenci Molnár Albert Discursusában Az legfőb iórol (de Summo Bono).

Találunk a továbbiakban verses ismeretterjesztést, például Losontzi István Hármaskis Tükörét, Melly I. A szent Históriát, II. Magyar Országot, III. Erdély Országot, Annak földével, polgári állapotjával, és históriájával, gyenge elmékhez alkalmaztatott módon, a NEMES TANÚLÓKNAK, summásan, de világosan elő-adja és ki-mutatja.” Szó esik itt „Az Országnak igazgatásáról: A' Királyi jövedelmekre kik vigyáznak? Honnan vannak a' Királynak jövedelmei? S hogy honnan: hát a' Koronának javaiból, mellyeket a' Királyi Bánya Városok, a' Kúnok és Jászok, a'Diós-györi, ó-Budai, Vissegradi, és egyéb Dominiumok” biztosítanak, valamint „A' fiscalis, és vacans püspöki jószágokból”, „A Bányákból, sóból, Harmintzadokból, Vámokból, és az Országnak Adajából”.

Számos vers foglalkozik a méhes gazdasággal, így Vesmás Márton Erdélyi Méhes Kertje (1774), Nagy Keresztély János Méhi Gazdasága (1786). Megismerhetjük a Tzéh-Mesterek Erkölti Gyűjteményét (1818), „mellyet a' tisztességes kézi-míveseknek tanulásában gyönyörködő Vándorló Ifjak vezérlésére és hasznára egybeszedett, és a maga költségén kiadott Kondor Sámuel”, továbbá Apáczai Csere János Magyar Encyclopaediájának részleteit vagy Spielenberg Pál Szabad elmékedéseit (1790) az Adózás systemájának tökéletlenségéről (lám-lám! – régi nóta!).

Különösen érdekes Szendrei Weres Dávid írása: A' Státistika' tárgyainak és tanítása' modjának meg esmértetésére vezető út-mutatás". Megtaláljuk itt II. József Rendeletét (1786) „a birtokok felmérésről igazságos és arányos adózási rendszer behozatala végett”, találunk kereskedőtársasági alapításról előterjesztést (Szebeni és Brassai pírprivilegizált Görög Kereskedő Társaság) (1820) és Chéhes iratokat a 19. század elejéről.

A rövid életrajzok után a magyar nyelvű gazdasági írárok bibliográfiáját a fontosabb latin és német nyelvű gazdasági szakirodalom felsorolása követi. Gazdag a felhasznált irodalom. Dokumentumjegyzék és Színes melléklet zárja a művet. Csak ajánlani tudom a kedves olvasónak! (Szép ajándék, szakmai ritkaság, szakkönyvtárunk gyöngyszeme lehet. Még kapható a BCE elmélettörténeti tanszékén.)